

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Az anya.

(Szilvaszüreten.)

A reggel künn kapja, az este ott éri,
Istennek áldását szedi, gyűjti, méri ...

Esőtől, harmattól lába által ázik
Észak vad szelétől két keze megfázik ...

Kifárad a cseléd, megtölt minden csebet,
De félbe nem hagyja, mihez hozzá kezdett ...

S a mig foly a munka, habár nem is mondja,
Szerettei között bolyong lelke, gondja ...

Napnak derülését alig alig várja,
Hogy fiát, leányát, kebelére zárja ...

S mikor aztán este elcsendesült minden
Munkája értékét számítja fel itt benn ...

Oda is kell ennyi, itt is ott is hiány ...
„Oh de jókor jött ez isteni adomány!“

Szemeit álomnak imával adja át ...
Gyermekeim szeressed az édes jó anyát!

Nagy Lajos.

Jelen számunkhoz Simén Domokos arczképe van mellékelve.

Kis-kadácsi Simén Domokos.

Szül. 1836 július 30. — Meghalt 1878 szept. 9.

A mikor ezek a sorok eljutnak rendeltetésök helyére, éppen tíz éve lesz annak, hogy a kolozsvári unitárius főtanoda tanári karának egyik ifju tagja Simén Domokos, kinek arczképét mellékelve adjuk, a halál áldozata lett. Tarcsafalván született. Ott, azon a kedves tájon, hol először látta meg az áldott napot, a Nyikó mentében, hová hanyatló egészségét helyre állítani ment, ott ragadta el a halál.

Élete csak 42 évre terjedt s munkássága valódilag csak ekkor vette kezdetét, mert, mint mindig szorgalmas ember, eddig a tanulmányozásban, tervezésben és gyűjtésben lelte örömét. Atyja Simén János tarcsafalvi unitárius pap a tanulni szerető papok közé tartozott. Fiának, ki három gyermeke közt a második, s mint fiu első volt, a tanuló pályát szánta. A falusi iskola után a székely-kereszturi, onnan a kolozsvári gymnasiumba lépett. Ugynevezett láng elme nem volt, de a szorgalom mindent kipótolt nála, annyira, hogy tanuló társai közt az elsővel haladott.

A szép művészetek iránt különös hajlama volt, s a rajzolásban, mi ekkor nagyon mostoha gyermek vala még az iskolákban — oly szép sikert ért el, hogy legelső önálló művét az unitárius püspökök arczképcsarnokát ennek köszönheté. Ezért a művéért Stein könyvkereskedőtől kapott száz forint összeggel fedezte külföldi utja költségei egy részét, a mi a theologiai tanfolyam bevégezése után 1860-ban következett be.

A Simén Domokos, aránylag rövid élete, tanuja volt hazánk minden fontosabb mozzanatának. A magyar forradalomban mint 12 éves gyermek belesodródott, az absolutizmus korában tanult mint ifju s ugyan ennek a nyomása alatt az angol unitáriusok részéről az egyháznak felajánlott segélyt ő élvezte legelőbb.

Londoni élete uj világot tárt fel előtte s míg egyik felől a theologiai tudományokban megedzette, az unitarizmus történelme tanulmányozására felébresztette élete utolsó perczéig fokozódó vágyát.

Olvasóink közül is bizonynal sokakat keresett fel, hol személyesen, hol meg írásban az unitárius könyvekért s a husz évi folytonos gyűjtés eredménye egy oly gazdag unitárius könyvtár, a milyen nem volt több.*)

*) 1883-ban az E. K. Tanács 1500 frton megvásárolta a könyvtárt az unitárius főiskola részére Ürmösi Gyula tanártól, mint örököstől, a ki 300 frtot tett alapul a könyvtár gyarapítására.

1862-ben jött haza külföldről, s ugyanakkor megválasztott Székely-Kereszturra tanárrá, s ugyanoda a következő évben igazgatónak. Ebben a minőségben működött eréllyel és tekintéllyel 1866-ig, midőn aztán saját kérésére áttétetett Kolozsvárra, helyébe menván Marosi Gergely. Ez a lépés tette kezdetét theologiai működésének, mert a már ekkor külön álló theologiai intézetben a bibliai tárgyak tanítása kezére bízott. Kolozsvárt papi hivatalt is viselt.

A protestáns külföldön a theologiai szabadelvű birálat és a folytonos vizsgálódás, diadalát ülte. Simén Domokos, hazánk kevés számú jelese mellé állva, segített betelepíteni azt közénkbe is. Két önálló műve: „A szentháromság eredetének és fejlődésének története“ s az „Evangéliumi csodák“ sok kényes kérdést nagy bátorsággal oldottak meg s Simén nevét ismeretessé tették egyházunk körén kívül is.

A protestáns hírlapokban élénk eszmeharcz folyt s Ferencz József után Simén Domokos vett legnagyobb részt azokban. A hazai protestánsok között már régen érlelődő szabadelvű gondolkozás a 70-es évek elején reformra hívja fel a haza munkás férfait s a reform-egyletnek tervezett, de „Protestáns Egyletté“ lett új társaságban Simén Domokos volt az első unitárius, ki felolvasást tartott.*)

Theologiai munkássága főleg a „Keresztény Magvető“ utján, melynek 1874-től haláláig egyik szerkesztője volt, jutott nyilvánosság elébe, de korai halála miatt legnagyobb részben csak tanítványai között vált ismeretessé.

Az egész ó- és újtestamentumot tankönyv gyanánt bevezetéssel látta el, a hittanból egy néhány részt megírt, s a dogma-történelmet a három első százzal elkészítette. A tanításban éppen úgy, mint külső megjelenésében a szigorúsáig szerette a pontosságot, rendet, miért tanítványai általános tiszteletét bírta.

Legkedveltebb eszméje — az unitárius vallás multja megírása — volt tanári működése közben legfőbb foglalkozása tárgya. A nyilvánosság egy pár czikken kívül csak keveset látott ebből a nagynak ígérkező műből, mert életében még csak anz anyagot tudta összegyűjteni. Egy-egy időszokról megkezdette a rajzot is s főleg Dávid Ferencz életét csaknem egészen megkésztette, az a célja is meglévén, hogy önálló művé dolgozza ki. Az erdélyieken kívül a lengyel unitáriusok irodalmát kedvelte és mívelte, mint a mely annyi ponton érintkezésbe volt az erdélyi-

*) Az unitáriusok közül tartott még Ferencz József.

vel. Servét Mihályt ifjuságától kezdve nagyon szerette s egy német író, Tollin után, életét külön füzetben is kiadta.

Az egyházban szerepelt, mint Kolozs-Doboka köri jegyző, s megválasztatott főjegyzőnek is, de ebben a hivatalában úgy mint sok más nemes tervében meggátolta a korai halál, mely Kis-Kadácsban édes anyja házánál lepte meg 1878-ban szept. 9-én.

Simén, mint jó tanár: tanítványai; mint szorgalmas író: az egyházi emberek, s mint lelkes unitárius: az egész unitárius egyház tiszteletét kiérdemelte s ez az érdem, habár kissé későn is, megleti az elismerést és méltánylást azon az ünnepélyen, a melyen halála tiz éves fordulóján emlékkő fog állíttatni sirhantja fölébe f. hó 11-én.

Boros György.

Melyik volt szomorubb temetés?

Nem volt Sas Péternél gazdagabb ember az egész faluban. Ha kérdezték néha előhaladásának útját, mindig azt mondotta: „a munkátlanság az ördög párnája, a szorgalom a jólét után törekvők nyughelye!”

Gazdag lett a munka és szorgalom segítségével, és boldog Isten által, ki házasságából egy fiu és egy leány gyermekkel áldotta meg. A mint nőttek gyermekei: úgy nőtt boldogsága is. Volt azonban egy ön-maga előtt ismeretlen hibája, az, hogy tulságosan szerette gyermekeit. A tulságos szeretet sokszor megboszulja magát — különösen fiugyermeknél. Ha fia pajkosságból betörte játszó társának fejét, vagy bezúzta a szomszéd háza ablakait: a tulságos szeretet ölelő karjaival nem tudta felvenni a dorgálásnak és szigornak ollóját, hogy lenyirja vele gyermeke tulajdonságainak rosz irányban növvő ágait.

Majd megtanulja a becsületet a kollegiumban — mondá aggodó feleségének. Hát nem tapasztaltad, hogy két év alatt mennyit haladt és szelidült ott? Hát még a mig végez!...

Ne félj, ő lesz még a mi büszkeségünk!...

Lehetett volna, ha az apai szeretet irtani és nem elfedezni tudta volna csupán gyermeke hibáit; de engedetlensége és rosz tanulása által csak szégyent hozott szülőire az iskolában is.

Az iskolához kötött reményben csalódván az apa, kivette onnan megbukott gyermekét.

Tanult emberből értelmes gazda lesz! — mondá önmagának vizsgálására.

Tanult ember mezőn nem dolgozik! — felelé a fiu apja fájdalomára. És úgy lett. A munkátlanság és henyesség párnáin heverte át napjait. Az unalom volt egyetlen társa, mely az időt leörölni a kocsmába

vitte őt. A mit először csak szorakozásból keresett: az később szenvedélyé vált; lassanként elrészegesedett. Ének helyett bordal, imádkozás helyett káromkodás jöttek ki szájából. Félték tőle s kerülték az emberek, ő is került mindent, csak a koresmát nem . . .

Husvét napja volt. Öröm az arcokon, öröm a szivekben. Csak Sas Péternek nyomta kettős bú a lelkét. A tavasz ott kívül hiába hajtott rügyet, levelet; ha az ő házában letörte a minden virágnál ékeesebb virágot: viruló leányát.

Lesz-e a gyümölcs a fán, melynek nincs virága?! . . .

Lesz-e öröm az ő házában tavasz nélkül, remény nélkül? . . . Hisz az ő napjaiban már nincs tavasz, az kihullott nem csak az évből; de egész életéből . . .

Megkondult a harang . . . temetésre huzzák, azért oly szomorú!

Jertek el szivetek gyászával, lelketek részvételével ifju olvasóim! Jertek el, öntözzétek a letörött virágot sirjában; öntözzétek, nem lesz hiába való, porladozó szive virágot hajt könnyeitektől: az erénynek és ártatlanságnak virágát.

De én nem csak könnyezni hivtalak: hanem hogy tanuljatok is. Higyjétek el, sokat lehet a sirnál tanulni. Az mindenkit olyannak mutat, a milyen volt életében. A sirok nem hazudnak. Azok hallgatva bár, de a lélek előtt mégis érthetően beszélnek: hogy a jóért küzdjétek, a bűnt megutáljátok! Tűzzetek azért sziveitekhez egy-egy gyászvirágot abból, mi az ő szive porából nőtt: az erényből és erkölcsből; ha szerettétek azt a tiszta ártatlan szívet: szeressétek virágát is önmagatokban ápolni és megőrizni!

Látjátok, ő egész életében csak egyszer okozott bűt szülőinek — halálával! Ha ti is ezt teszitek, eleget tanultatok: „mert a hol van szivetek: ott lesz kincsetek is!”

A mikor Sas Péter hazaért a legújabb sirhalomtól: házában csak szenvedő nejét találta. Nem volt vele a temetésen fia, hogy együtt sirjanak; de nem volt otthon sem, hogy vigaszt nyújtson bánkodó lelküknek.

Tudjátok-e hol volt ifju olvasóim?

A kocsmában duhajkodott ekkor is. Pazarolta atyjának vagyonát, saját szívének kincseit.

Menj haza Jóska! szólott hozzá a kocsmáros.

Testvéredet temették el Jóska! . . .

Ki vigasztalja meg bánkodó szülőidet, ha te nem, Jóska!

— Ki mer tanácsot adni a Sas Péter fiának, ha ő mulatni akar?! . . .

— Bort hozz kocsmáros! Sas Péter fizet!

Jóska, mára elég volt már! Menj haza fiam, vigasztaljad bánkodó szülőidet! . . .

A kocsmáros e szavait pisztolydurranás követte. A haragtól égő Jóska lelőtte őt. Mikor meglátta az ártatlan vérét, mint Kainnál, nála is megszólalt a számoltató bíró: „a te atyád fiának vére kiáltott hozzá!” — és futott . . . futott . . . az atyai házhoz védelmet keresni.

Milyen jó, hogy hazajöttél édes gyermekem!

Ugy-e ezután velünk maradsz mindig? Ugy-e megtérsz és vigaszt nyújtasz bánkodó lelkiünknek? . . .

Kivül az ablak alatt összegyültek tömege adott választ e kesergő reményre: Gyilkos Kain, „hol van a te atyád fia?”

Mit csinálsz Kain? Gyere ki Kain! Itt lakik a gyilkos Kain?

Odabent a csodálkozás és rettegés tekintetei találkoztak egymással. Ki itt a gyilkos Kain? Miért lakik itt a gyilkos Kain?

A csodálkozó atyának e kérdésére a küszöböt átlépő csendőrök adták meg a választ: Sas József, a Sas Péter fia, megölte a kocsmárost, adja meg magát! . . .

Megkötözve vitték! A tömeg fenyegetve kiáltá: Né, viszik a gyilkos Kaint! Jól van Kain!

A hová visznek, ott megszelidülsz Kain!

Né, né a gyilkos apja! Né, megyen a gyilkos apja is! Elkiséri magához méltó gyermekét a „kollegyumba”*) is!

A kétségbe esett apa nem fiát kísérte . . .

Kopogtak ajtómon — Sas Péter lépett be. Könnyei nem folytak, elapadtak volt már. A fájdalomtól megdermedve, elszorult szívvél szóla: Tisztelendő úr, huzassa meg a harangot! Temetésre huzzák, gyászosan, szomoruan; mint az én szívem gyászos és szomorú halálíg! . . .

Fiam gyilkos lett . . . gyilkos! Él és mégis meghalt . . . Már halom a börtön zárának kulcsát csikorogni . . . Oh, bár ezt is a temetőben tudnám, mint azt, szívem megnyugodnék az Isten akaratán, de így . . .

Tisztelendő ur, temesse el élőhalottamat, . . . fájdalmamat, és . . . és azután temesse el az embereknek azt a rossz szokását, hogy a fiu bűnéért az apát gyalázzák!

Ifju olvasóim! A szenvedélytől és haragtól tanácsot el ne fogadjatok soha! Látjátok: a szenvedély embert gyilkol és szívet öl!

Mondjátok meg, melyik volt szomorubb temetés?

Deák Miklós.

---

*) A székelynép a börtönt collegyumnak is nevezi, mert ott a bűnös becsületet tanul.

Kerekes Ilonka.*)

(Népballada.)

„Nem, nem hiszem néném, hogy uram mást szeret,
Nem lehet ez való, csak álom, képzelet.
Virasztóba ment ma, felfogadta, mondta.“
„Hiszel te férfinak Kerekes Ilonka?“
„Hiszek én férjemnek, hisz szegény volt s árva,
Én egyedül voltam gazdag apám lánya.
Bolondult utánam tiz falu legénye,
De nem a salakja s nem is a szegénye,
Én számba sem vettem, még rájuk se néztem,
Uram, Molnos János tetszett csupán nekem. —
Kőházunkba hoztam, szivem neki adtam,
Boruban, derüben öleltem, csókoltam. —
Jaj, ha hí nem lenne! . . . De csak hamar rajta!
Gyorsan öltözz! Gyerünk! Üssünk mindjárt rajta!“ —

Özvegy asszony háza nagyon csendes már is,
Pedig még nem alszik benne Szabó Mária. —

„Csendesen Ilonka! Hallgasd! Lassan! Érted?
Szabó Mária ajkát csókolja a férjed.“ —
„Lelkem néni várjon, szivem, lelkem úgy ég,
Ha ez igaz lenne, tán megis örülnék.
Az ő hangja . . . Hallám . . . Megcsókolta párszor . . .
Oh Uram, Teremtőm! vigy ettől a háztól.“ —

„Gyermeğim, leányom úgy szeret anyátok,
De nem visel többé gondot már reátok.
Megcsalt éd's apátok, Isten verje érte,
Miatta már szivem elég bánat érte. —
Vagyonunk nagy részét elette, elitta,
Átkozott szivem te, ne dobogj miatta. —

„Nem nyugszom én, nem, nem. Rágyujtom a házat,
Hadd égjen benn szörnyen. Hisz szégyen, gyalázat!
Van neje, gyermeki feslő rózsabimbók,
Ő mégis mást szeret, egy mihaszna ringyót“
Azzal gyermekeit rendre megcsókolta
S kiosont a házból Kerekes Ilonka. —
Sötét volt az éjjel, esend honolt a tájon,
Néma csend, siri csend a halottas házon —

*) A kolozsvári unitárius főtanodában a „Bulyovszky Lilla-alap“ f évi pályázatán 40 frt pályadíjat nyert költeményét mutatjuk be az ifju szerzőnek.

„Aluszol, aluszol én Molnos Jánosom
Puha fehér ágyon, idegen vánkoston?
Aludjál, aludjál nyugodtan, csendesen,
Mig az égő üszköt e házra rávetem. —

. . . . .
A harang megszólalt kongva-bongva, sirva,
Mintha lányt vittek vó'n ki a hideg sirba. —
Az égő ház lángja kavargott a légben,
Nagy zsibongás, láрма támadott az éjben,
Egész falu népe oltotta: hiába,
Mégis oda égtek mindketten a házba. —
Mindenki sajnálja, mindenki könnyezi,
Egyedül Kerekes Ilonka neveti. —
Haja szétzilálva, ő maga egy ingben,
Megáll a nép között. Hallgat rája minden.
„Megcsalt a galambom piros pünkösd napján,
Maradt egy leányom, szép szőke Ilonkám! —
Az uram rosz csont volt. Elégettem... Szánom...
Most már várhat reám túl a más világon.“....
Azzal elfut, szalad, bomlott hajjal, ingben....
Szegény, szegény asszonyt szánja ég, föld, minden.

Dézi Mihály.

Levelek Kolozsvárról.

III.

Ha nem csalódom, kedves olvasóim, mult levelem főleg a szeszes italokkal foglalkozott.

A mit a szeszes italok ellen mondtunk, az némileg ráillik a dohányzásra is. A dohányban is van bizonyos mérges anyag, valamint a pálinkában; csakhogy sokkal kisebb mértékben, úgy hogy némelyekre nem hat kártékonyan; de másokra igen. S még akkor is, mikor a dohányzás nem árt, mindenesetre nagy kiadás; vesse fel mindenki, megnyit teszen az év végén a mit pipájára költ; csodálkozni fog az özszezen.

Sok ember, mikor már nem lehet a mezőn dolgozni, naphosszant tétlen ül és pipázik. Ez kár. Minek lopni az időt, költeni a pénzt és megtölteni büdös dohányfüsttel a család közös tartózkodási helyét? Nem jobb volna tiszta levegőben élni, foglalkozni, pénzt szerezni? Erre valók az úgynevezett házi iparok. Ismerek egy falut, hol télen át a lakosság szekerkas fonásnak adja magát, mi jókora összeggel szaporítja évi keresetét. Másutt, téli időben, a falusi népség bábokat, játékokat farag, kosarat köt nádból, stb. Egyszer egy jó izmos falusi legénynek, kiről tudtam, hogy nem igen van mit ennie, ajánlottam, hogy megtanit-

tatom valamely házi iparra; így azután üres idejét is felhasználhatja pénzszerzésre, s jobban fog megélhetni. Legényem azzal válaszolt, hogy az ilyen munka asszonyinak való. Hogy is ne! Mintha a semmittevés illőbb volna férfihez; mintha nem volna mindegy micsoda munkával szaporitjuk magunk és családunk kényelmét, csak becsületes munka legyen!

„De hát az úr mit akar? gondolja talán olvasóim közül nem egy. Azt akarja, hogy örökké csak dolgozzunk, ne legyen semmi szórakozásunk? A bort, a pálinkát, a dohányt, minden élvezetet meg von tőlünk; hiszen nem vagyunk mi barmok vagy gépek; nekünk is kell hébe-hóba egy kevés öröm.“

Tökéletesen igaz. Ki is mondja, hogy az ember egyebet ne csináljon, csak örökké dolgozzék? Nem mintha dolgozni büntetés volna. Ellenkezőleg, a munka egyik fő testi-lelki szükségünk. A munkátlan ember a legszerencsétlenebb lény a világon; megutálja az életet, s önmagát. A munka áldás; de csak úgy, ha erőnkhez mért, s ha meg van szakítva élvezetek által. A mai viszonyok közt, szerintem, a munkás ember igen sokat dolgozik, s igen keveset élvez. Lesz idő remélem, mikor kevesebb munkával nagyobb jólétben fog élni; ezen célért küzdenek a szocialisták; én kívánom győzelmüket, kívánom, hogy a munkás embernek több öröme, több élvezete legyen, mint most, nem hogy elakarnám fordítani minden örömtől, minden élvezettől. Hanem olyan örömöket, olyan élvezeteket kívánok neki, melyek nem rontják egészségét, hanem üdvösen hatnak testére, lelkére, üdvösebben, mint a bor, pálinka, dohány, kártya, stb.

Üdvösek például a tisztességes közös mulatságok, minők a táncz, s a társasjátékok különböző nemei. Ezek számára, némely székely faluban, állandó külön hely van kiszakítva, az ugynevezett játszókert. Minden faluban kellene játszókert; vasárnap és ünnepnapokon ide gyülekeznek az ifjuság labdázni, birkozni, versenytfutni; mert a legjobb játékok azok, melyek a testet ügyessé, izmossá teszik. Svájcban igen divatosak az ilyen játékok; nagy közönség gyűl a játszó körűl s megéljenezzi a győztest. Franciaországban is a Pirenacusok hegyláncza tövében, nagyban úzik a testgyakorló játékokat. Láttam egy ilyen ünnepet; érdekes volt kivált a leányok versenytfutása teli korsóval fejükön, melyből nem volt szabad hogy egy csep viz is kifolyon. Más jelenet az volt, hogy tiz szál legény sorba állott, s adott jelre megindult egy magas bércz tetején lengő zászló felé, melyet a győztesnek vissza kellett hoznia. Egy hátra maradt legény azalatt tojásokat vett ki egyenként egy nagy kosárból, s rakta a földbe egymasmellé, sorba. Jött, ment, izzadt, mi alatt a hegymászó mind kisebbek lettek; már alig látszottak, csak mint valami fehér pontok, mert fehérbe voltak öltözve. Végre az egyik megragadta a zászlót, s hirtelen visszafordulva szikláról-sziklára, örült sebességgel jött lefelé, hogy elébb érkezzék, mielőtt a lennmaradt legény

minden tojását kirakta volna. Meg is érkezett, úgy emlékszem, idején, a roppant nézőközönség örömkialtásai közt.

A leghasznosabb játékok egyike czélba löni. A falu beszerez, közadakozásból, egy arravaló puskát, s a játszókertben rendre ló mindenki. Svájcban ez általános szokás; azért is a svájcz katona kitünően lő. Főleg kis nemzetnél, mint a magyar, életkérdés, hogy a katona jól tudjon czélozni, mert kis nemzet csupán ez által képes ellensúlyozni a nagy államok sergeinek számbeli felsőbbtségét.

Téli mulatságnak, mikor a falusi népnek több szabad ideje van, kitérnek a színelőadások. Szokásban vannak Svájcban, Tirolban és másutt. A falu közös költségen meghozat valamely jó népszínművet; kiki aztán egy-egy szerepre vállalkozik, s jól betanulja. Mikor ez megvan, következnek a próbák, melyek sok tréfára, nevetésre adnak alkalmat, míg végre a darab fenakadás nélkül foly. Az előadás maga érdekesítő, ünnep a színészekre nézve, s a nézőknek felejthetetlen gyönyört szerez.

Van falu, hol néhány legény összeáll, hangszereket vásárol, megtanul azokon játszani, s állandó zenekart képez, mint másutt a cigánybandák. Nagy élvezet annak is, ki zenél, annak is, ki hallgatja. Kevesebb készülődéssel jár énekelni népdalokat karban. Énekelni ugyan tanulás nélkül is énekel mindenki, de többnyire csuful. Sokan azt hiszik, a virtus abból áll, hogy az ember minél erősebb hangot adjon, s a hangot teli torokkal kiáltják inkább, mint éneklük. Nincs ennél ocsmányabb valami. A hangnak mindenekelőtt szépnak kell lennie. Ismerek egy falut, melynek tanítója zeneértő volt; a keze alól kikertült ifjak kellemesen énekelnek. Majálisokon vagy egyéb ünnepekkor, néha, két táncz közt, körbe állanak, összefűzik karjokat s egymást kísérve mulattatják a közönséget dalaikkal.

De a legkedvesebb s egyszersmind a legkönnyebben hozzáférhető multság az olvasás. Földmivelő embernek ez a legczélszerűbb is, mert a földmivelő ember eleget mozog, mikor dolgozik, neki inkább pihenéssel járó szorakozások kellenek.

Erről azonban igen sok a mondani való; hagyjuk más alkalomra. Nem kell hogy ránk illjék ama gúnyos vers, tudjátok:

Sokat akar a szarka,
De nem bírja a farka.

Tehát a viszontlátásig, kedves olvasóim. Még egy utolsó levéllel, ha nem unjátok, fel foglak titeket keresni.

Gerando Attila.

Egy angol gyülekezet.

Egykori tanulótársam és barátom Boros Gy. felhívott, hogy az „Unitárius Közlöny” számára írnam le, hogy mely munkát végez az én egyházam Ezt a felhívást nem lehet visszautasítanom.

Először is megmondom, hogy én egy 80,000 lakóval bíró vidéki városban Croydonban (olv. Krojdon), Londontól tíz mérföldre „A szabad keresztény egyháznak“ vagyok papja. A város lakossága a megélhetés tekintetében Londonra van utalva, a hova a férfiak naponta bejárnak hivatalba és üzletekbe. A templom egy emelkedett helyen levő nagyon szép kőépület, mely mintegy 55,600 frtba került s nagyon szépen és kényelmesen van berendezve, s elfér benne 340—400 ember. A hivek minden ülésért külön kell hogy fizessenek s ebből áll a kepezés. Egy ülés ára egy évre 16 frt. A ki évenként 3 forintot fizet, az egyház tagjának tekintetik. A templomba járók száma tehető reggel 150-re, estve (az isteni tisztelet estve 7 órakor gázvilágítás mellett tartatik) változó, de estve rendszeren egészen más közönség van, mint reggel, a kik nagyobbára munkás, iparos emberek, de sokan vannak idegenek is, a kik érdeklődésből és kíváncsiságból jönnek el. A gyülekezethez képest az isteni tisztelet is más meg más.

Reggel nagyobbára a vallásos és erkölcsi prédikációra s ezzel együtt Istent dicsőítő és magasztaló éneklésre és imára fordítunk figyelmet; míg ellenben estve nagyon váltakozó természetű a tanítás, ugyanis elkezdve a nevelési és theologiai kérdéseken, még életrajz, útleírás s más általános érdekű tárgy is fordul elé. Éppen jelenleg folyamatban van egy előre megállított sorozata a „Nagy példányképekről“ szóló tanításoknak, melyeknek rendjén a görög köztársaságról; a messiás országáról; a „szabadság, testvériség és egyenlőségről“ az orosz író Tolstói tanításáról fogunk tanítani. Megjegyzem, hogy a szomszéd lelkészekkel kölcsönösen segítjük egymást, t. i. ők az én hiveimnek s én ugyanakkor az övéknek tartok tanítást. Az estvéli isteni tisztelet alkalmával igyekszünk az idegen embereket a magunk körébe vonni és megnyerni arra, hogy a gyülekezet tagjaivá legyenek.

S most hadd soroljam fel azokat a különböző intézményeket, a melyek az ekklesiában vannak. Először is azokról szólnék, a melyek idejöttemkor már megvoltak. Van egy nyilvános „könyvtár“, melyből templomozás után mindenki vehet ki könyvet, a kit névleg is jól ismernek. A könyvtárt igyekszünk ellátni a lehetőleg minden jó könyvvel, nemcsak theologaival, hanem tudományossal, életrajzzal, útleirással, regénnyel és ifjúsági könyvekkel. A könyvtárban rendszeren van készletben sokféle vallásos könyv, a melyeket ingyen adunk az idegeneknek, ha szeretnének otthon olvasni belőlük. Van egy „nőegylet“, a mely kéthetenként egyszer gyűl össze, azért, hogy a szegényeknek ruháról gon-

doskodjék; van egy „olvasó társaság“, melyben olvasás, vitatkozás s beszélgetés foly vallásos, politikai s társadalmi dolgok felett; van egy „zenetársaság“, mely arra való, hogy az éneklést, s másféle zenét le-
hessen tanulni benne. Télen át rendszeren hat „estélyt“ rendezünk a régi templomban, a melyet annak megfelelőleg rendeztünk be. Télen háromszor rendez „tánczot“ a gyülekezet, valamelyik arravaló közhelyen. Nyáron át egyik vagy másik tag kertjében nagy társas multságokat tartunk. Még azt is megemlítem, hogy a leányok rendre minden vasárnap feldisztatik a szószéket virággal, s tavasszal egyszer-kétszer feldisztatják az egész templomot, ezt a napot nevezzük „virágvasárnapnak“; nyáron kalással disztatják fel egyszer, s ezt nevezzük „aratási vasárnapnak“ s még télen is Karácsonkor téli zölddel disztatják fel. Megjegyzem, hogy a mi templomunk fűthető.

Ide jövetelem óta alapítottunk egy „vasárnapi iskolát“, melynek van 11 tanítója, s a melybe a tekergő, roszféle, tolvaj szülők gyermekeit is összegyűjtjük a városról, s vallásra s erkölcsre tanítjuk őket. Van száz tanítványunk s még jönne új minden héten, de bármennyire sajnáljuk, nem fogadjuk be, mivel nem férnek. Reméljük, hogy jövő télire megfelelő helyiségünk lesz. Van „takarékpénztárunk“, melyből 5 perczent kamatot adunk minden gyermeknek a pénze után. Krajczáronként sok szép pénz begyűl. A pénzt a nők szedik be, kik még a házakhoz is elmennek.

Hétfőn estve tartatik az „anyák gyűlése“, melyben a szegény gyermekeknek ruhát készítenek. Kedden és pénteken van a könyvkivevés; szerdán a gyermekek „mértékletességi egylete“, melynek a tagjai fogadást tesznek arra, hogy szeszes italt nem isznak; csütörtökön a „leányok varrótársasága“ gyűl össze; szombaton az énekkar tart próbát s estve ülést tart a „betegsegélyző egyesület.“

Még ezeken kívül a városon is sokféle társaság lévén, a papnak azokban is lehetőleg részt kell venni s részt is vesz télen, például, a filléres ebéd kiosztásánál, melyben szegény iskolás gyermekeket részesítenek. A pap továbbá részt vesz még a politikai életben is. Mindent összevéve kitetszik, hogy az angol unitáriusok tevékeny életet folytatnak, s a croydoni papnak nem sok ideje jut a henylésre. De az ilyen munkának a jutalma önmagában van, s a ki szívvel, lélekkel neki adja magát, annak még a sok sem teher, csak gyönyörűség. Meglehet, hogy magyar unitárius barátaim lényeges különbséget fognak találni a mi és az ők vallásos életében, de a lélek, a mely mindnyájunkat áthat ugyan-

az s éppen azért szárazon és tengeren keresztül a barátság jobb kezét nyújthatjuk egymásnak és közös elvül kitűzhetjük, hogy „a lényeges dolgokban egységre, a kétséges dolgokban szabadságra és mindenben szeretetre“ fogunk törekedni.

Street Kristóf Jakab.

Egyleti élet és munkásság.

Háromszékmegyében az idei püspöki vizsgálatot az unitáriusok püspöke Főtiszteletendő és méltóságos Ferencz József. királyi tanácsos ur, az ezen megye területén levő eklézsiákban f. hó 5-étől kezdve 17-ig teljes diadalmenettel végezte be. Első fogadás az apáczai vasúti állomásnál a bölöni és nagy-ajtai eklézsiák küldöttsége élén történt kerületi esperes Lófi Áron által. Megvizsgálva e két eklézsiát, tizedikén a bölöni hívek kíséretében Előpatakig utazott a bizottság hármas tagja, u. m. a püspök ur, tanár és kolozsvári lelkész Mózes András, mint vizsgálati jegyző s kerületi esperes urak. Nagyszámu küldöttség várta és kísérte át az érkezőket e helyről, kerületi gondnok mélt. Szentiványi József vezetése mellett, kerületi jegyző elfogadása után Árkosra, aztán Kőröspatakra és Kálnokra. E helyeken jelentőséggel bir a br. Szentkereszti Béla, gr. Kálnoki Félix főurak vendégszeretete a püspök ur iránt, s az árkosi és kálnoki református lelkészek üdvözlése. Bölönben és Laborfalván a két vasárnapon prédikált Mózes András ur és a püspök ur hatós főpásztori beszédet intézett a gyülekezetekhez, aztán a kökösi, szentkirályi, kilyéni eklézsiák megvizsgálása után a szentgyörgyi száz lélekszámot meghaladó unitáriusokat szervezve s a kilyéni egyházhoz csatolva — a bizottság Előpatakra utazott át július hó 18-án estve, hol a püspök urat itt levő családja várta s a hová kerületi főgondnok mltsz Szentiványi József ur négyes fogattal szállította át.

Megemlítésre méltó, hogy az unitárius eklézsiák püspökünket mindenütt határtalan tisztelettel rajongták körül s kísérték helyről-helyre hosszú kocsisorral, melybe beleszámítandó a mltsz. Zeethal Ferencz, ns. Székely György négyes fogata, melyeket felajánlottak.

A különböző hitfelekezői keresztény testvérek közül az unit. püspök körútján a sepsi-szt.-györgyi róm. kath. plebános ngs. Künnle József ügyvéddel, Árkoson ev. ref. lelkész tisztt. Kolcza Lajos és Szent-Királyban tisztt. Benedek Árpád ev. ref. ifju lelkész üdvözölték a püspök urat s ilyefalvi ref. lelkész tisztt. Kis Albert Szent-Királyban jelent meg tiszteletére, Szotyorban a ref. egyház harangjai hangjánál a református lelkész kalapemeléssel tanusította az átvonulásnál keresztényi figyelmét.

Kiss Sándor,

laborfalvi unitárius lelkész.

Gyermekek vasárnapja. Az „Unitárius Közlöny“ 6-ik számában ismertettük az isteni tiszteletnek azt a módját, a mely a kolozsvári fő-

iskolában a tanuló gyermekekkel már nyolcz év óta gyakoroltatik. A 7—8 számban közöltünk Kozma Dimén lelkész ur tollából egy czikket, mely azt hangsúlyozza, hogy a vallás-erkölcsi tanítás legyen a falusi vasárnapi iskola feladata. Ez a két közlemény meglehetősen tájékoztat nyujt az iránt, hogy mit kell és mit lehet tenni a vasárnapi iskolában. En jelenleg egy indítvánnyal egészitem ki ezeket a közleményeket. Indítványom a következő: Minden esztendőben tizenkét vasárnapot tegyünk a gyermekek vasárnapjává, vagyis hozzuk gyakorlatba azt, hogy az isteni tiszteletet minden hónapban egy vasárnapon tartsuk egészen a gyermekek számára, vagyis az ének, ima és egyházi beszéd legyen a gyermekek kedély és értelem világához alkalmazott. Ezen a vasárnapon a fiuk és leányok ültetessenek a templom megfelelő részébe két csoportba. A mikor az időszak megengedi, a templomot díszítsük fel virágokkal erre az alkalomra. Ezt az ünnepélyes gyakorlatot léptessük életbe a jövő hónapban szentmihálynapja előtti vasárnapon vagyis szeptember 23-án. Ez legyen a jelen évi nyári vasárnapi tanítás bezárása. A kérdésre vonatkozólag szívesen veszünk tapasztalati észrevételeket és javaslatokat. Kolozsvárt, 1888. aug. 15.

Boros György.

Lenni vagy nem lenni? Ez a kérdés sokszor hangzott már az unitárius egyház tagjai előtt. A tagok mindig megértették s az egyház egéről eltűntek a vészfellegek Istennek hála. Ma nem illeti az egyházat ez a kérdés, de illeti a székely-kereszturi gymnasiumot, már pedig ez a székely unitáriusoknak a létel kérdése most is s az lesz ezután is. E nélkül az iskola nélkül ma 500 hivatalnokkal s legalább tizszer annyi tanult emberrel kevesebb volna az unitárius egyházban s bizonytalannal ugy lenne ezután is. A díszes épületet verejtékünkkel teremtetttük meg, tanárait bármely áldozattal is meg kell hogy tartsuk s most éppen erről van szó, mert az 5-ik tanári székét közadakozásból okvetlenül fen kell tartani. Éppen egy éve, hogy megindult az adakozás. A begyült összeg nagyon csekély még, mert sokan nem nyitották meg erszényöket. Székely unitáriusok halljátok meg a nevelő édes anya hívó szözatát.

Sepsi-Szent-Györgyön a főt. püspök ur a leány-egyházat ujból megalakította. Egyházi gondnokká Kovács Bálint ur választatott. Az első isteni tisztelet augusztus első vasárnapján megtartott urvacSORa osztással kapcsolatban. Egyházi beszédet tartott Boros György theologiai tanár, urvacSORai agendát Deák Miklós köröspataki lelkész s a gyülekezetre áldást mondott Lőfi Áron köri esperes. A városi redoute dísztermét az unitárius és más vallásu hallgatók teljesen megtöltötték. Az isteni tisztelet után közebédet adott a leány-egyház, melyen jelen volt a megye főispánja Pócsa József, a város polgármestere Császár Bálint, a ref. egyház lelkésze Révai Lajos, kir. tanácsos Künle József s velök együtt még többen adták jelét keresztényi jó indulatoknak.

Simén Domokos emlékére a sirkő september 11-én fog lelepleztetni Kadácsban, Udvarhelymegyében. Értesülésünk szerint főt. Ferencz József püspök ur is részt vesz az ünnepélyen, melynek programja közelebbről fog nyilvánossá tétetni a hírlapokban. A sirkő Kolozsvárról szállittatik illető helyére, s a költségek fedezésére újból is adakoztak Boros György tanár kezéhez: Ferencz József püspök ur 3 frt, Hajós János ur Budapest 2 frt, Kóváry László ur 3 frt, Nagy Lajos tanár ur 1 frt, Mózes András tanár 1 frt, Ulár Pál tanár 1 frt, Kovács János tanár 1 frt, Kóvári Mihály ügyvéd ur 3 frt, Dr. Bartók István ur 1 frt, Jánosi Gergely ur 1 frt Ambrus Gergely ur 1 frt, Özv. Groisz Gusztávné 1 frt, Balogh József ur 1 frt, Éjszaki Károly ur 1 frt, Beczkay Péter ur 50 kr., Damokos Árpád ur 50 kr., Gyulay László ur 2 frt. Összesen: 24 frt.

Nyilvános köszönet. Sándor Jánosné, a keresztur-köri fiók-egylet al-elnöke, vallásos buzgóságának szép jelét adta, midőn a sz.-kereszturi unitárius ekklesia számára, az urasztaai szent edények alá, egy sajátkezüleg himzett szép takarót ajándékozott. „Értékét“ — a mint levelébe írja — „nem határozza meg. Értékét növelje a sz.-kereszturi hiveknek az Isten háza iránti szeretete.“ Fogadja nemesszivü ajándékáért az ekklesia nevében forró köszönetemet. Székely-Keresztur, jun. 7. 1888. — Barabás Lajos, unitárius lelkész.

Hazánk és a külföld.

Az unitárius név. Egy Cogan E. nevü amerikai pap 93 éves korában ezelőtt ötven esztenpövel, az „Our best Words“ czimü amerikai heti ujság szerint így nyilatkozott: „Mielőtt le tenném tollamat, a mi pedig az én koromban hamar be kell hogy következék, el mondok egy néhány szót, talán utolsó szavaimat az unitarismusról általában. A bigottak a mi időnkben (mert hát a bigottságnak is meg van a maga ideje) azt a divatot vették fel, hogy az unitáriusokat nem kell keresztényeknek nevezni. Hát azt minden ember megteheti, hogy olyan nevet adjon nekünk, a milyen éppen neki tetszik; de én azzal az erős meggyőződéssel válok meg ettől a földi élettől, hogy az összes bigottak együttes törekvése sem fogja megakadályozhatni az unitárius eszmék fokozatos terjedését. . . . Az unitárius elvek kiirtására szánt kísérlet éppen olyan sikertelen fog maradni, mint az, ha valaki a napot akarná kioltani. Az isteni igazság fénye, egy hosszú, sötét éjszaka után végül felsütött, s habár jelenleg a sötétség fel tartja is, rendről rendre csak elfogja oszlatni mind azt a homályt és ködöt, mely körül övezi, s végül felderül egy tökéletes tiszta nap.“

Manchestes New College, az unitáriusok londoni theologiai akadémiaja, hol eddig elé már tizen tanultak a mi akadémiaink közül, az igazgatóság határozata szerint át fog tétetni Oxfordba.

Polgárdi nagy községben (lakossága 3500) Fejérmegyében

mintegy kétszázan áttértek az unitárius egyházba s a budapesti anyaegyházhoz csatlakoztak. Derzsi Károly lelkész ur már egy istenitiszteletet tartott

Halottak emléke.

Dombi Mózes (szül. 1839-ben, megh. 1888. jun. 11-én). A kik céltudatos munkásságban keresik élvezetüket, azok jutalmukat a megelégedésben találják. Ezzel jellemezhetem legjobban élte delén, hirtelen elhunyt szolgatársam, mint kedves előljáróm életét.

Mint pap 25 éven keresztül munkálkodott az „Ur szállójében“. Komjatszegen 6, Szt.-Miklóson 2 évig, szülőtte helyén Hom.-Szt.-Mártonban pedig 17 esztendeig hirdette az Isten igéjét lankadatlan buzgósággal és példás szelidséggel. Tiszta jelleméről és odaadó munkásságáról tanubizonyságot tesz a buzdítása és vezetése alatt épült diszes iskolamesteri és papiház s az impozáns, épülőfélben levő, új templom. Apostoli szelidségét, kitartását és tappintatos hivataloskodását mi sem bizonyíthatja ékeesebben, mint az a körülmény, hogy „saját hazájában“ oly sok ideig vezette a legjobb egyetértésben hiveit a legjobb munkásságban. Szerető neje és két kiskoru gyermekén kívül nagyszámu rokonai, tisztelő pályatársai, barátai fájlalják elhunytát, mintegy jeléül annak, hogy a ki családíói, papi és polgári kötelességeit, mint ő, oly közbecsülésre méltóan tölti be: az a társadalomban, melyben élt és munkált oly úrt, a szivekben, melyek szeretettel vették körül, oly sebet hagyott, melyet az idő soká be nem tölthet, balzsama be nem gyógyíthat. — Legyen áldott emléke!

Györfi István.

TARTALOM.

Az anya. Nagy Lajos	165	Levelek Kolozsvárról III. Gerando Attila	172
Kis-kadácsi Simén Domokos. Boros György	166	Egy angol gyülekezet. Street Kristóf Jakab	174
Melyik volt szomorubb temetés? Deák Miklós	168	Egyleti élet és munkásság	177
Kerekes Ilonka. (Népbalada.) Dézsi Mihály	171	Hazánk és a külföld	179
		Halottak emléke	180